

Политички чиниоци војностратегијских промена међународних односа

УДК 327:355.02:355.41

Мр Мирослав Младеновић, потпуковник

Појам политика, од настанка до садашњих дана, био је на различите начине везан с принудом и њеним ефектима. У античком периоду сматрано је да је сила нема и да је, као начин опхођења с људима, испод нивоа политике, односно, примењивана је само према робовима и варварима. Први владари налазили су ослонац у веровању у божански карактер власти, али, како се он временом све више губио, решење је налажено у физичкој надмоћи властодржаца.

Развој политике као делатности којом се може инструментално владати заједницом условио је њено тешње везивање за силу. Понекад се политика поистовећивала са силом, а некад је користила као чинилац за кроћење насилништва других.

Човек је, несумњиво, и рационално и нагонско биће. Монополизација насиља у оквиру политичке делатности омогућила је да, зависно од услова, сила буде у служби једног или другог његовог обележја.

Начин организације и примене државне силе углавном је био двосмеран. С једне стране, кориштена је за обезбеђење унутрашње стабилности постојећег система, а са друге стране, за очување међународног субјективитета земље. Стратегијска решења таквих настојања део су укупне политичке активности свих субјеката и зависе од бројних чинилаца: од економског и институционалног до културно-традиционалног и међународног чиниоца.

Увод

„Политичка збивања последњих деценија добрано су допринела општој деморализацији. Видели смо хуље и лудаке на зениту власти, кривотворену истину пред судом, најузвишеније идеје у мочвари макијавелизма. Под упрљаним заставама, у сутону последњих видика, апсурд је отпочео свој тријумфални поход у књижевности, филозофији и свакидашњици“.¹ То, ни мало оптимистичко гледиште академика Ивана Супека из шездесетих година, чини се, у садашње време има реалнију емпиријску подлогу у релацијама актуелних међународних односа.

Распад биполарног система и најтежи оружани сукоб на европском континенту после Другог светског рата значајно су демаскирали стварну улогу политике силе у свету, уклонили крхке препреке са пута етничких и територијалних спорова, компромитовали међународне инсти-

¹ И. Супек, *Наука, филозофија, умјетност*, „Огњен Прица“, Загреб, 1964, стр. 6.

туције и створили услове за балканску промоцију „новог светског портрета“.

У оквиру наступа нове (старе) политичке оријентације победничких снага из „хладног рата“, дошло је до непосредног активирања њене војне компоненте, односно, снаге НАТО-а извеле су прве борбене акције у својој историји, чиме је јасно стављено до знања остатку света да ће се „вредности које су уједно америчке и универзалне“² успостављати свим расположивим средствима.

(Последња збивања у светској заједници директно потврђују да основни појмови из наслова овог рада, несумњиво, спадају у групу најзначајнијих категорија међународних односа. Због тога је, ради сагледавања основа међузависности политике и стратегије, неопходно поћи од самог дефинисања појмова јер се они примењују са веома различитим, често супротстављеним значењима).

Дефинисање појмова

Да свако име има своје импликације које чине суштину ствари на коју се односи уочио је још Конфучије разрађујући своју познату идеју о „исправљању имена“.³

Појам *политика* један је од најопштијих и најфреквентнијих појмова не само класичне и модерне друштвене мисли него и човекове свакидашњице уопште. Упркос томе, схватање политике и тумачење тог појма веома се разликовало у различитим епохама и различитим научним оријентацијама. Реч *политика* је грчког порекла, и изводи се из речи *polis*, што значи *град – држава*. У полису се одвијао јавни, делатни живот и уживала слобода античког човека. Јавно и делатно живети значило је трагати за оним што је добро, праведно и корисно за целу заједницу. Што је морал био за појединца, политика је била за полис. У том периоду, она је била узвишен појам и представљала је „мудрост управљања људима и стварима у сврху остваривања највиших вредности: истине, доброте, правде итд. Права политика је примењена доброта, примењена правда и сл“.⁴

За разлику од тог значења, нововековно значење политике све више се односило на технику владања људима у процесу освајања, учвршћивања и очувања власти. Политика није више етичка врлина, већ занатска вештина у којој „етос више није критичко мерило за кратос...“⁵

Савремени појам политике односи се на тежњу појединаца и друштвених група да обезбеде вршење власти у заједници и уживање

² Речи америчког председника Џорџа Буша поводом кризе у Персијском заливу (наведено према: Жерар Бодсон, *Нови светски поредак и Југославија*, ИНГ-ПРО, Београд, 1996, стр. 29).

³ Опширније: Фунг-Ју-Лан, *Историја кинеске филозофије*, „Нолит“, Београд, 1992, стр. 55.

⁴ Ђ. Шушњић, *Дијалог и толеранција*, „Чигоја штампа“, Београд, 1997, стр. 146.

⁵ Љ. Тадић, *Наука о политици*, БИГЗ, Београд, 1996, стр. 53.

користи које из тога произилазе. Она се испољава као борба за расподелу и контролу друштвене моћи у којој је власт циљ по себи, а не средство за остваривање општих друштвених интереса. Преломни тренутак у вези с тим је кад, како наглашава Ђуро Шушњић, „зло улази у политику“.⁶

С обзиром на то да у савременим заједницама делују бројни политички субјекти којима је крајњи циљ исти (освајање и вршење власти), појам *политика* мора да садржи и вредносну и техничку компоненту. Она обећава, објашњава, мотивише, али и кажњава, реализује и, несумњиво, утиче на свакога. Ако се неко не бави политиком, она се бави њиме. „Политика није наука ни уметност, већ игра за моћ и игра са моћи. Та игра није забава, већ смртно озбиљна ствар и зато су у њој смрт, фанатизам и калкулација чешћи од хумора и смеха. Њеним правилима и законитостима подлежу не само они који хоће да праве политику и боре се за моћ већ и они који само посматрају или стоје по страни и окрећу политици леђа. Равнодушност према политици још ником никада није јамчила да неће бити погођен њеним последицама“.⁷

Савремене концепције о политици крећу се од тоталитаристичког, преко етатистичког и плуралистичког, до републиканског схватања,⁸ издвајајући као приоритетну по једну кључну политичку област.

Уколико се занемари тоталитаристичко гледиште као историјски превазиђена парадигма савремене политике, може се уочити да етатистичка концепција прevasходно истиче владавину као најзначајнију политичку област, плуралистичка – интерес, а републиканска – јавност. Свака од тих политичких области, пак, изражава по један карактеристичан политички феномен, који се реализује у оквиру специфичних политичких институција: владавина – политичку моћ, интерес – политичку партиципацију, а јавност – политичку комуникацију. Владавина је оличена у систему управне и извршне државне власти, интереси се испољавају и остварују посредством институција политичке репрезентације, а јавност путем средстава масовне комуникације или непосредним општењем политичких субјеката.

У савременим политичким заједницама уочљиво је присуство све три наведене области. Најбоље је ако су оне у међусобној равнотежи, јер ако преовладавају разлози поретка, онда политика поприма ауторитарни карактер; ако превагу имају интереси, тешко је обезбедити целину заједнице, а ако би политику чинило само јавно иступање и слободно мњење, недостатак институција би довео до анархије.

С обзиром на комплексност савременог појма *политика*, под њим ће се, у овом раду, подразумевати: „процес ауторитативног управљања општедруштвеним пословима у коме се обављају функције усмеравања,

⁶ Ђ. Шушњић, *исто*, стр. 147.

⁷ К. Косик, *Дијалектика кризе*, „Младост“, Београд, 1983, стр. 10.

⁸ Опширније: *Енциклопедија политичке културе*, Савремена администрација, Београд, 1993, стр. 882–883.

расподеле оскудних друштвених вредности, решавања активних друштвених контроверзи и интеграције и у коме се одвијају основни друштвени сукоби између појединаца и група око контроле над основним политичким функцијама“.⁹

Појам *стратегија*, као други кључни проблем у овом раду, такође је вишеслојан, мултидимензионалан и историјски променљив. Његово етимолошко значење потиче од грчке речи *strategia*, што значи науку о вођењу војске, односно вештину ратовања.¹⁰

Према британској енциклопедији, *стратегија* је „наука или вештина употребе свих националних ресурса или ресурса коалиције ради остваривања циљева рата“.¹¹

У бројним дефиницијама стратегије, наглашава се њена повезаност са политиком. Тако, познати стратешки теоретичар Лидел Харт сматра да је стратегија „вештина употребе оружаних снага за постизање циљева које је поставила политика“.¹² Слично њему, француски теоретичар Бофр наглашава да је стратегија „вештина да се оствари суделовање силе у постизању циљева политике“.¹³ У југословенским енциклопедијским издањима, у дефиницијама тог појма, такође се не занемарује његова повезаност са политиком. Стратегија се одређује као грана ратне вештине која се бави „припремањем и вођењем рата и употребом оружане силе ради остваривања одређених војних, политичких или економских циљева“.¹⁴ У совјетском енциклопедијском речнику та веза је још очигледнија, јер се прецизира да „политика пред стратегијом поставља задатке а стратегија обезбеђује њихово извршавање“.¹⁵

Појам *стратегија*, иако је изворно везан за оружану силу, сада се користи и у осталим сферама друштвеног живота, нарочито у области организације рада, економије, итд. У тим областима, у традиционалним дефиницијама стратегије, углавном се наглашава да је она процес свеобухватног планирања чија је сврха интеграција циљева, политике и акције у јединствену целину. Међутим, у савременијим приступима објашњењу тог појма (осим војних) полази се од тога да је стратегија много више од намераване и планиране активности одређених институција. Она је, у суштини, комбинација планираног и непредвиђеног.

С обзиром на наведене разлике у схватањима, као и на чињеницу да се једна изразито развојна категорија не може, без остатка, обухватити дефиницијом, која је, по природи, статична, под *војном стратегијом*

⁹ В. Басовић, *Савремени политички системи*, „Научна књига“, Београд, 1987, стр. 26.

¹⁰ М. Вујаклија, *Лексикон страних речи и израза*, „Просвета“, Београд, 1985, стр. 876.

¹¹ *The new Enciclopedia Britanica*, Volume 11, 15 th edition, Chicago, 1985, p. 304.

¹² В. Димитријевић, Р. Стојановић, *Основи теорије међународних односа*, Службени лист СФРЈ, Београд, 1977, стр. 126.

¹³ Исто.

¹⁴ *Мала енциклопедија*, књига III, „Просвета“, Београд, 1986, стр. 512; слично је и у *Војном лексикону*, ВИЗ, Београд, 1981, стр. 588.

¹⁵ Советској енциклопедијској словар, издание IV, Советскаја енциклопедија, Москва, 1989, стр. 1290.

подразумевамо следеће: свеобухватни процес планирања и организовања најопштијих активности припреме земље за вођење рата и употребу оружане силе ради остваривања одређених државних и друштвених интереса. У том смислу, војна стратегија је део целине процеса управљања силом којом заједница располаже, а која, поред планирања и организовања, обухвата и командовање, координацију и контролу.

Планирањем су у теоријским радовима из области организације и управљања обухваћене фазе предвиђања, одлучивања и израде планова, а организовање је процес формирања целине система за остваривање одређеног циља, односно, њиме се одређују структура и поступци за остварење планираних активности. Дакле, веза између политике и војне стратегије, као значајних друштвених активности, очигледна је и непосредна.

У ранијим историјским епохама преовладавало је мишљење да је стратегија важнија од политике. Многи војни команданти, у току или после успешних ратова, преузимали су политичка кормила у својим земљама. Бројни војни теоретичари сматрају да је политика „старија“ у миру, а стратегија у рату. „Наполеон и Фридрих Велики изједначавали су дужности војних команданата и политичких лидера. Одлуке у рату и у државним већима биле су заједничке. У њиховим државама није могло да буде несклада између националне политике и војне стратегије“.¹⁶ У току Другог светског рата многи шефови држава преузимали су функцију непосредног руковођења појединим важнијим операцијама, често уз отворено или потајно негодовање генерала. Ипак, већина аутора сматра да политика јесте и да треба да буде приоритетнија, јер је свеобухватна и тиче се свих сегмената друштва.

„... Потчињавање политичког гледишта војничком било би парадоксално“, упозоравао је Карл фон Клаузевиц, „јер је политика мајка рата; она је памет, а рат само инструмент, а не обрнуто“.¹⁷ Слични ставови могу да се нађу и код савремених теоретичара. Хамон, на пример, наглашава да „политика подразумева стратегију; она у ствари одређује изабране циљеве на основу процене савремених кретања... Стратешки аргументи су веома значајни али они не представљају више него један елемент у политичком одлучивању“.¹⁸

Један од основних постулата савремених демократских система операционализује се уставним решењем према којем су војне власти потчињене цивилним властима. Наиме, уобичајено је да институција врховног командовања војском припада шефу државе, уз већи или мањи степен парламентарне контроле (буџет, завршни рачун; доношење одлуке о рату и миру; доношење закона о организацији оружане силе, и слично).

¹⁶ *The new Encyclopaedia Britanica*, p. 305.

¹⁷ К. фон Клаузевиц, *О рату*, „Вук Караџић“, Београд, 1951, стр. 523.

¹⁸ Л. Хамон, према: В. Димитријевић, Р. Стојановић, *Основи теорије међународних односа*, стр. 127.

Сагледавањем релација међузависности политике и војне стратегије на основу елаборације значења тих појмова могуће је уопштити неколико теоријских модела. Основни су: 1) аутократски, 2) парламентарни; и 3) популистички модел.

Суштина аутократског модела односа политике и стратегије изражава се у апсолутном примату политике и може да се веже за тоталитаристички и етатистички политички концепт. Целокупна сфера управљања друштвеним пословима, а планирање и употреба војне силе посебно, у рукама је малобројних појединаца или институција. Очување власти и обезбеђење суверенитета земље у постојећој форми су јединствени циљ, а војна стратегија само пуко средство.

У парламентарном моделу, зацртаном највишим правним актом бројних савремених система, полази се од премисе да је примена оружане силе, у крајњем, општедруштвени интерес који, као такав, мора да буде у надлежности грађана, као уставом прокламованих носилаца власти. Због тога се одлучивање о стратешким питањима поверава институцијама општеполитичког представништва, а сама употреба препушта стручним војним органима, који су одговорни тим институцијама. Однос политике и стратегије своди се на јединствен процес остваривања друштвених интереса и потреба. Такав положај војне стратегије карактеристичан је за партиципативну концепцију политике, у којој сви политички субјекти, на челу са државом, доприносе изградњи, обезбеђењу и функционисању стратешких решења (средства информисања, научне институције и привредни субјекти).

Популистички однос политике и стратегије изражава се у „подрештљавању“ и политике и војске, односно, за разлику од претходног модела, грађани су уставни носиоци процеса одлучивања али и система реализације донетих решења. Формално гледано, он је најближи појму демократије, али су му значајни недостаци некомпетентност (сви о свему одлучују) и чињеница да сваки сегмент заједнице може, у одређеним условима, да посегне за војном силом мимо општег интереса, па чак и насупрот њему.

Наведени типови односа само су основа разних интеракција политике и стратегије, па се у емпиријској стварности углавном појављују њихове комбинације. Не сме се, такође, занемарити чињеница да на карактер односа та два изузетно важна друштвена сегмента делује и мноштво других чинилаца (поред институционално-административног), а пре свих: економска инфраструктура друштва, преовладавајући тип политичке културе, историјско наслеђе, међународно окружење итд.

Сагледавањем међузависности политике и војне стратегије стиче се утисак да је, теоријски, најзначајнији други модел (парламентарни), али да у пракси, ипак, аутократски модел, или комбинације са њим, још увек одржава превагу, јер, упркос непрекидним настојањима, човек разум, ипак, није успоставио доминацију над његовим био-

лошким обележјима. Можда је то последица и историјске младости људске цивилизације, јер, како каже Карл Густав Јунг, „човек је само релативно мало хиљада година провео у култивисаном стању, а многе стотине хиљада година у некултивисаном“.¹⁹ Због тога је, још увек, једна од његових веома присутних тежњи настојање да господари другима. „Где год сам нашао оно што живи“, – говорио је Ниче, „нашао сам и вољу за моћи“.²⁰

Савремени међународни односи као „демократија без народа“²¹

Однос политичких чинилаца и војне стратегије може да се разматра како на државном нивоу, тако и на плану целе међународне заједнице. Несумњиво је да, упркос бројним разликама међу његовим елементима, свет делује као јединствена целина. Дијалектичари, од Хераклита до садашњих дана, наглашавали су ту „хармонију која к противности тежи“.²² Међузависност, као обележје субјеката међународних односа, испољава се у различитим сферама друштвеног живота, а најзначајније су: економска, географска, политичка, културна, технолошка и друге сфере. Људска заједница у ери развијеног тржишта, без сумње, функционише као јединствена целина иако се њени делови понекад толико разликују као да припадају различитим планетама.

У структури глобалног друштва јасно се уочавају три различите и супротстављене цивилизације: ... „прву још симболизује мотика; другу монтажна трака; а трећу компјутер“.²³ Економску потку јединства супротности светске заједнице чиниле су научно-технолошке промене које су давале револуционарна убрзања историјском замајцу. Пре десет миленијума то је била пољопривредна производња, у последња три века нови покретач била је индустријска револуција, а сада смо сведоци трећег погонског таласа, који се испољава у капацитетима усвајања, стварања, дистрибуције и примене човековог знања. Цивилизацијска достигнућа, међутим, увек су испољавала своје лице и наличје. Односи господства и потчињености усталили су се на светској хијерархијској лествици, која сваким даном повећава своје прагове. Та, како каже Мирослав Печујлић, кастинска подела састоји се од високоразвијеног и развијеног „центра“, „полупериферних друштава“ и скоро безнадежне „периферије“.²⁴

Од првих значајнијих облика раслојавања нововековног светског друштва (од 16. века па надаље) само су се мењале форме неједнакости,

¹⁹ К.Г. Јунг, према: Е. Ђимић, *Политика као судбина*, „Младост“, Београд, 1981, стр. 166.

²⁰ Ф. Ниче, према: Б. Калин, *Повијест филозофије*, „Школска књига“, Загреб, 1988, стр. 167.

²¹ Према познатом делу француског политичког мислиоца Мориса Дивержеа *Демократија без народа*, „Рад“, Београд, 1968.

²² Хераклит, *Фрагменти*, „Матица хрватска“, Загреб, 1951, фрагмент 51.

²³ А. и Х. Тофлер, *Рат и антират*, „Паидеиа“, Београд, 1998, стр. 22, 23.

²⁴ Опширније: М. Печујлић, В. Милић, *Социологија*, Институт за политичке студије, Београд, 1994. стр. 201.

док је суштина остајала иста. У почетку су то била колонијална освајања, затим различити облици технолошке зависности, а сада је на делу доктрина комплексног социјалног наступа, израженог кроз, како каже М. Печујлић, економску експлоатацију, политичку доминацију и духовну манипулацију. У вези с тим хијерархијским полугама, треба напоменути да од 150 највећих светских корпорација, још увек више од 100 припада САД,²⁵ док је концентрација највећих финансијских центара још израженија. Захваљујући огромним капиталима који су се у њих сливали столећима, међународне финансијске институције су заузеле кључну позицију у светским економским релацијама. Оне су у стању да финансијским трансакцијама и даље, али сада још безобзирније, утичу на преливање вишка вредности у земље развијеног „центра“. Поред тога, у сфери светског информацијског поретка „четири западне агенције дневно емитују 90% укупне производње информација светске штампе, радија и телевизије“. На тај начин „у неколико центара света формирају се укус, вредност и идеали, који ће бомбардовати цео свет“.²⁶ Осим тога, добро је позната доминација у области усмеравања међународних организација и институција.

Осим социјално-економске основе поделе света на „центар“, „полупериферију“ и „периферију“, постоји и њена политичка и војна димензија. На различитим социјалним, економским, културним и традиционалним основама развијале су се политичке институције различитог типа, јер је ниво бруто производа по становнику утицао на: степен конфликтности у друштву, могућност аутономије појединих његових делова, социјалне могућности државе, поверење грађана у институције власти и обрнуто итд. Због тога, политички системи земаља „центра“ имају више демократских обележја од система „полупериферије“, које карактерише веће или мање присуство аутократских елемената, или од система „периферије“, где још увек постоје бројне форме тоталитаризма.

Под изговором заштите од јачања недемократских тежњи, земље „центра“ форсирају дезинтеграционе процесе у осталим деловима света, посебно у „постсоцијалистичким“ државама, уз непрекидно настојање да одрже контролу над њима, чиме се „нови светски поредак“ све више конституише у ауторитарном правцу. Војна димензија тог процеса је, такође, изузетно приметна, јер је, с једне стране, војноиндустријски комплекс земаља „центра“ снажно инволвиран у главне светске економске токове, а с друге стране, он је један од најтемељитијих стубова глобалне политике моћи. Ратом против Ирака, 1990. године, и збивањима поводом „демонтаже“ СФРЈ промовисан је програм наступа доминантних сила „центра“ у случају супротстављања њиховим економско-политичким и војним интересима. Његова формула је: примена модерног технолошког рата, уз снажну инструментализацију међународних организација и институција.

²⁵ Исто, стр. 188.

²⁶ Исто, стр. 201.

После распада биполарног система, настојања око успостављања тзв. новог светског поретка, изражена као тежња ка унификацији и тоталитаризацији међународне заједнице, имају за циљ цементирање позиције засноване на резултатима победе у „хладном рату“, јер историја показује да лидерска позиција није вечна и да постоји стално немилосрдно и бескомпромисно надметање. „У борби за хегемонију Шпанија и Португалија су биле замењене Холандијом, коју затим из трке избацује Енглеска улазећи у конкуренцију са Француском. Крајем 19. века Немачка и Америка оспораваће водећу улогу Енглеске, а САД ће затим преузети улогу светског хегемона, која ће бити подељена са СССР, да би после фијаска >реалног социјализма< Америка остала сама као светски господар. Но, то није крај“.²⁷ Страх од могућег губитка позиције још више утиче на примену насиља, јер је оно, по правилу, реакција на сопствену немоћ и несигурност. Чињеница је, дакле, да се на међународном плану води непрекидни сукоб око контроле и расподеле друштвене моћи, што је само друго име за политику, према великом броју аутора.

Политика, тако, и на глобалном плану постаје све удаљенија од основних етичких принципа, јер остваривање основних циљева заснива на примени различитих облика насиља: од грубе физичке силе и принуде, преко моћи награђивања, до све израженије пресије над мишљењем којом се не убија тело, већ заробљава душа. Насиље у форми физичке присиле примењује лидер када осети немоћ. У страху од губљења позиције, он посеже за најмање суптилним средствима. Ако је довољно снажан, више се ослања на награду. Она често може да сломи жртву боље него било која казна, јер подстиче унутрашњу захвалност и не изазива тежњу за пружањем отпора. Насиље, дакле, не мора да буде повезано са силом, али оно увек почива на моћи. У том случају: моћи награђивања. Трећи начин примене насиља везан је за „индустрију свести“, која треба да отклони сумњу у то да интереси великих нису, истовремено, и интереси човечанства. У тој служби су, поред масовних медија као основног средства, још и наука, образовање, уметност, велики део компјутерске технике, и друго.

Заштита од „наметања демократије“

Свеукупност метода успостављања „новог светског поретка“, и поред свих настојања, не може да се протумачи другачије него као тежња да се загосподари светом и да му се, истовремено, наметну сопствени критеријуми слободе, једнакости, правде итд. „Промоција демократије и тржишне економије“ јесте прихватљив циљ, посебно за тзв. постсоцијалистичке системе, али за његово остваривање морају да постоје и одговарајућа средства. Не може терор да буде средство за слободу, нити лаж за истину, а диктатура за демократију. Посебан

²⁷ Исто, стр. 204.

проблем је чињеница да су се земље бившег „социјалистичког света“ суочиле са суровом истином о неспособности њихових друштвено-економских система за самосталан развој, као и са непремостивом технолошком и финансијском зависношћу од светског „центра“.

Посматрано с позиције жртве насиља, поставља се питање како му се може најефикасније супротставити, односно какву стратегију треба развијати у условима такве политике. И у том случају, као основни, могу да се издвоје три модела: 1) виктимолошки, 2) интеракцијски, и 3) нацифистички модел.

Први модел је препознатљив по пракси непротивљења злу.²⁸ Такве идеје садржане су у хришћанској етици, а за њих су се залагали и Буда, Конфучије („не чини другима оно што себи не желиш“), Сократ, Толстој, Ганди, и други, према којима свету заснованом на моћи треба открити свет који почива на љубави. Ганди је наглашавао да употреби силе може одолети једино ненасиље, пошто супротстављање силе сили може довести до потпуног уништења. Примена тог модела, у војностратешком смислу, значила би безрезервно прихватање принципа „новог светског поретка“ уз туђу гаранцију за своју безбедност. Познати руски филозоф Николај Берђајев наглашава, у свом делу *Самоспознаја*, да „огромна маса људи уопште не воли слободу и не тражи је“, јер се она „слободе боји“,²⁹ па је свесно уступа ономе ко може да јој, у замену, гарантује спокојство. „Земље које се буду нашле унутар проширеног Северноатлантског пакта биће заштићене гаранцијама САД и водећих западноевропских армија, отворене и потенцијалне претње њиховој безбедности биће минимизирани, њихове оружане снаге ће се чврсто уградити у западне војне струке и, самим тим, њихови изгледи за скори улазак у Европску унију у првој деценији 21. века биће готово извесни“,³⁰ каже, у вези с тим, Предраг Симић.

Интеракцијски модел одговора на насиље своди се на принцип да на силу треба одговорити још жешћом силом, односно „ко тебе удари по једном образу, покажи му друго лице“. Такав став може да се нађе код Мо Цуа, првог Конфучијевог противника, затим код присталица тзв. тираницида: Менџија, Русоа, Маркузеа, итд., и већине марксистичких мислилаца. „Револуционарне снаге морају да се служе насиљем“, говорио је Маркузе, „јер је систем који мењају такође институционализација насиља“.³¹

Примењено на војну стратегију, та концепција подразумева стварање независне оружане силе која ће парирати сваком покушају намећања туђе воље. Док је за то било снага, економских и војних пре свега, и док је идеолошка основа „источног света“ била „марксистичка“

²⁸ Опширније о заштити од насиља видети у: Ђ. Шушњић, *исто*, стр. 166 и 167.

²⁹ Н. А. Берђајев, *Самопознаније*, „Књига“, Москва, 1991, стр. 57.

³⁰ П. Симић, *Међународна политика и политичка доктрина СРЈ*, „Војно дело“, бр. 6/96, стр. 143.

³¹ Х. Маркузе, *Човек једне димензије*, „Веселин Маслеша“, Сарајево, 1968, стр. 106.

политичко-филозофска оријентација, последице интеракцијског модела испољавале су се у блоковској подељености света. Нестанком одговарајуће противтеже, право јачега почиње да делује као природни закон, јер докле год неко има снаге да чини неправду он ће је чинити, упозорава Платон у својој *Држави*.

Трећи могући одговор на насиље јесте покушај дијалога, односно настојање да се укрштањем доказа дође до решења. Целокупни људски односи могу да се одвијају као односи моћи, али и као процес сарадње. Почев од представника тзв. теорије друштвеног уговора до садашњих дана, многи теоретичари указују на то да је човек биће које је способно да разумом победи инстинкт. Примена насиља бесмислена је, како с аспекта жртве, тако и са позиције носилаца силе, јер, како примећује Карл Јасперс у *Филозофији*: „Гола моћ, као насиље, води на пут на чијем би крају стајао усамљен човек који је све уништио или потчинио, па за себе освојио безбранични простор, али у њему не може ништа да ради; он има задатак само док се може још нешто уништити; загосподарити свиме или уништити све, властиту моћ учинити безграничном, консеквентно се завршава очајањем, јер нема више ни једног противника“.³²

Уколико односи, пре свега економски, сада супротстављених светава крену путем смањивања јаза и превазилажења „океана беде“, може се у људима „периферије“ и „полупериферије“ задржати барем нада у могућност успостављања односа равноправних. Јер, нада као последње обележје људскости које остаје после економске, политичке и кризе морала још увек постоји. Она је, међутим, како каже Волтер, добар доручак, али слаба вечера.

³² К. Јасперс, према: Ђ. Шушњић, *исто*, стр. 166.